



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนงานขยายงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (Expanded Programme on Immunization or EPI) เริ่มดำเนินการในปีพ.ศ. 2520 โดยผสมผสานไปกับการให้บริการสาธารณสุขอื่นๆ เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับวัคซีนครบชุดก่อนอายุครบ 1 ปี และได้รับการกระตุ้นเมื่อมีอายุที่เหมาะสม นับถึงปัจจุบันแผนงานนี้มีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก และเริ่มเห็นผลกระทบในการลดอัตราป่วยและอัตราตายจากโรคที่เป็นเป้าหมายอยู่ คือ วัณโรคในเด็ก คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ และหัด

การพัฒนาาระบบข้อมูลข่าวสารทางด้านสาธารณสุขของไทย มีความก้าวหน้ามากขึ้นตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่สิ่งหนึ่งที่ยังเป็นปัญหาคือทำอย่างไรจึงจะสามารถนำข้อมูลต่างๆ จากรายงานที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการประเมินผลแผนงานต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบของกิจกรรมสาธารณสุขที่มีต่อสุขภาพของประชาชน อันเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคที่ผ่านมาในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ให้ความสำคัญต่อกลวิธีในการดำเนินงานเพื่อหาวิธีการในการกระตุ้นให้ประชาชนพาบุตรหลานมารับบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคให้ครบถ้วน ส่วนการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขที่เกี่ยวกับต้นทุนและผลได้ ยังมีการศึกษาวิจัยกันน้อยมาก

การศึกษาวิจัยเชิงเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขในต่างประเทศมีการศึกษาวิจัยกันมาก โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเชิงทฤษฎีที่มุ่งประเมินถึงความเป็นไปได้เชิงเศรษฐศาสตร์ของการลงทุนในงานเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรด้านสาธารณสุข กล่าวสำหรับประเทศไทยการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข เพิ่งจะได้รับความสนใจ ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จึงเป็นการนำเอาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ คือ การวิเคราะห์ทางด้านต้นทุนและผลได้ มาใช้ประเมินผลแผนงานขยายงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของ

ไทยที่ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2520 โดยเป็นการศึกษาย้อนหลัง เพื่อศึกษาถึงต้นทุนและผลได้ที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในเชิงป้องกันของแผนงานนี้

การวิเคราะห์ทางด้านต้นทุนและผลได้ โดยทั่วไปจะเป็นการวิเคราะห์ที่จะช่วยตอบคำถามว่า โครงการที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นสมควรจะนำไปปฏิบัติหรือลงทุนหรือไม่ และในกรณีที่ต้องเลือกโครงการใดโครงการหนึ่งเนื่องจากทรัพยากรที่มีอยู่ในจำนวนจำกัด ก็จะช่วยตอบได้ว่าโครงการใดในหมู่โครงการที่มีให้เลือกนั้นเป็นโครงการที่น่าลงทุน หรือนำไปดำเนินการมากที่สุด ในกรณีของแผนงาน EPI เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้ว การวิเคราะห์นี้จึงเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อสนับสนุนผลของการดำเนินการที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต และเป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ด้านต้นทุนและผลได้ของแผนงานขยายงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (EPI) ที่ดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2532

1.3 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบย้อนหลังนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2520 - 2532 เพื่อวิเคราะห์ทางด้านต้นทุนและผลได้ของแผนงานขยายงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (EPI) ของกระทรวงสาธารณสุข การศึกษานี้จะครอบคลุมเฉพาะโรคที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีนของแผนงาน EPI จำนวน 7 โรคด้วยกัน คือ

- 1) โรคคอตีบ (Diphtheria)
- 2) โรคไอกรน (Pertussis)
- 3) โรคบาดทะยัก (Tetanus)
- 4) โรคโปลิโอ (Poliomyelitis)
- 5) โรคหัด (Measles)
- 6) โรควัณโรค (Tuberculosis)
- 7) โรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิด (Tetanus Neonatorum)

และวัคซีนที่ใช้ป้องกันโรคเหล่านี้ตามแผนงาน EPI ที่ใช้ในการศึกษา คือ

- 1) วัคซีน DTP (ป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก ไอกรน)
- 2) วัคซีน OPV (ป้องกันโรคโปลิโอ)
- 3) วัคซีน BCG (ป้องกันวัณโรค)
- 4) วัคซีน MEASLES (ป้องกันโรคหัด)
- 5) วัคซีน T ในหญิงมีครรภ์ (ป้องกันบาดทะยักในเด็กแรกเกิด)

แผนงาน EPI เป็นแผนงานระดับประเทศ ของกระทรวงสาธารณสุข มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรคติดต่อ ซึ่งได้กำหนดนโยบายจัดให้มีบริการฉีดวัคซีนในแผนงาน EPI แบบให้เปล่าในสถานบริการของรัฐทุกแห่ง เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุข ในฐานะที่เป็นผู้จัดบริการสาธารณสุขรายใหญ่ และมีบทบาทหลักที่สำคัญในการให้บริการสาธารณสุขของประเทศ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยนี้จึงกำหนดให้กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยหลักในการวิเคราะห์

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากกระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญๆ คือ

- รายละเอียดงบประมาณกระทรวงสาธารณสุขของกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- รายละเอียดเงินสนับสนุนจากองค์กรต่างประเทศ
- สถิติการเกิดโรค
- ข้อมูลผลการปฏิบัติงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- ข้อมูลด้านประชากร และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง
- ข้อมูลค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

ในการศึกษาวิจัยนี้ใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติ ชนิดอนุกรมเวลา (Time Series) เพื่อประมาณการข้อมูลการเจ็บป่วยเมื่อมีและไม่มีแผนงาน EPI และใช้หลักการกระจายต้นทุน (Apportionment of Cost) เพื่อคิดคำนวณต้นทุนของแผนงาน EPI จากงบประมาณรายจ่ายของกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง และใช้การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลได้ เพื่อหาอัตราส่วนผลได้/ต้นทุน ของแผนงาน EPI

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้คาดว่าจะ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการ ดังนี้คือ

- 1) เป็นตัวอย่างของการประเมินผลแผนงานของกระทรวงสาธารณสุขในระดับมหภาค จากข้อมูลทุติยภูมิ อันจะเป็นแนวทางสำหรับการประเมินผลแผนงานอื่นๆของการทรวงสาธารณสุข
- 2) ชี้ให้เห็นถึงผลสำเร็จของการลงทุนด้านสาธารณสุขในด้านการป้องกันโรค อันจะส่งผลให้เห็นความสำคัญของกิจกรรมด้านการป้องกันมากขึ้นในการวางแผนงานสาธารณสุข
- 3) ให้ข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจ ในการดำเนินแผนงาน EPI ต่อไปในอนาคต